

Захист персональних даних пацієнтів у контексті надання медичних послуг

Лукович Н. С.¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.11.2025	Право	УДК 342.004.056.53:614.2

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.20254113>

Анотація. У статті розглянуто питання захисту персональних даних пацієнтів у сфері медичних послуг, акцентуючи увагу на необхідності збалансування між ефективною обробкою медичних даних для забезпечення якісного лікування та дотриманням прав пацієнтів на конфіденційність. Підкреслено, що захист персональних даних є важливим компонентом, який впливає на ефективність медичного обслуговування, довіру пацієнтів до системи охорони здоров'я та дотримання прав людини. Українське законодавство, зокрема Закон України «Про захист персональних даних», значною мірою відповідає міжнародним стандартам, таким як Загальний регламент ЄС про захист даних (GDPR). Однак існує потреба в подальшій гармонізації нормативної бази, особливо щодо обробки чутливих медичних даних. Персональні дані пацієнтів класифікуються як чутливі, що зумовлює необхідність запровадження суворих вимог до їх збирання, зберігання, обробки та передачі. Особлива увага приділяється забезпеченню конфіденційності та недопущенню несанкціонованого доступу до таких даних. Медичні установи та працівники відіграють ключову роль у реалізації належного рівня захисту, що потребує впровадження внутрішніх політик інформаційної безпеки, навчання персоналу та використання сучасних технічних рішень для запобігання витоку інформації. Водночас технологічний розвиток, зокрема застосування електронних медичних записів і телемедицини, створює нові виклики для кібербезпеки. У зв'язку з цим необхідно впроваджувати передові методи шифрування даних, багаторівневу аутентифікацію та інші технології захисту. Важливим аспектом є прозорість процесу отримання інформованої згоди пацієнтів на обробку їхніх даних: пацієнти повинні бути детально поінформовані про мету обробки, обсяг зібраних даних, їх передачу та терміни зберігання. Ефективний захист персональних даних неможливий без чітко визначеної відповідальності за порушення законодавства та належного контролю з боку уповноважених органів. Наголошено на важливості створення дієвих механізмів моніторингу дотримання норм і застосування санкцій до порушників.

Ключові слова: медична послуга, інформаційні технології, захист персональних даних, інформована згода пацієнта, забезпечення конфіденційності.

Protection of patients' personal data in the context of providing medical services

Abstract. The article examines the issue of protecting patients' personal data in the field of healthcare, focusing on the need to strike a balance between effective processing of medical

¹ ORCID ID 0009-0008-4131-1178

аспірант Науково-дослідного інституту
публічного права
(Київ, Україна)

data to ensure quality treatment and respecting patients' rights to confidentiality. It is emphasized that personal data protection is an important component that affects the effectiveness of healthcare, patients' trust in the healthcare system, and respect for human rights. Ukrainian legislation, in particular the Law of Ukraine «On the Protection of Personal Data», largely complies with international standards, such as the EU General Data Protection Regulation (GDPR). However, there is a need for further harmonization of the regulatory framework, especially regarding the processing of sensitive medical data. Patients' personal data are classified as sensitive, which necessitates the introduction of strict requirements for their collection, storage, processing, and transmission. Particular attention is paid to ensuring confidentiality and preventing unauthorized access to such data. Medical institutions and employees play a key role in implementing an appropriate level of protection, which requires the implementation of internal information security policies, staff training and the use of modern technical solutions to prevent information leakage. At the same time, technological development, in particular the use of electronic medical records and telemedicine, creates new challenges for cybersecurity. In this regard, it is necessary to implement advanced data encryption methods, multi-level authentication and other protection technologies. An important aspect is the transparency of the process of obtaining informed consent from patients for the processing of their data: patients must be informed in detail about the purpose of processing, the volume of data collected, their transfer and storage periods. Effective protection of personal data is impossible without clearly defined liability for violations of the law and proper control by authorized bodies. The importance of creating effective mechanisms for monitoring compliance with the norms and applying sanctions to violators is emphasized.

Keywords: medical service, information technology, personal data protection, informed patient consent, ensuring confidentiality.

Вступ

Актуальність проблеми. У сучасному світі, де інформаційні технології відіграють ключову роль у багатьох сферах людської діяльності, питання захисту персональних даних набуває особливого значення. У сфері охорони здоров'я, де обробка чутливої інформації є невід'ємною частиною надання медичних послуг, забезпечення конфіденційності та безпеки персональних даних пацієнтів стає одним із пріоритетних завдань. Медична інформація, яка включає в себе дані про стан здоров'я, діагнози, лікування та інші аспекти медичної історії пацієнта, є однією з найбільш захищених категорій персональних даних, що підлягає суворому регулюванню як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Правові аспекти захисту персональних даних у медичній сфері регулюються низкою нормативно-правових актів, серед яких ключовими є Загальний регламент захисту даних Європейського Союзу (GDPR), Конвенція Ради Європи № 108, а також відповідне національне законодавство. У контексті України важливими є положення Закону України «Про захист персональних даних» та Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я». Ці нормативні акти встановлюють вимоги до збору, зберігання, обробки та передачі медичних даних, а також визначають права пацієнтів та обов'язки медичних установ.

Однак, незважаючи на наявність правової бази, практичне забезпечення захисту персональних даних пацієнтів залишається викликом. Розвиток цифрових технологій у медицині, таких як електронні медичні записи, телемедицина та мобільні додатки для моніторингу здоров'я, створює нові ризики для конфіденційності даних. Зловживання доступом до інформації, кіберзлочини та недостатній рівень технічного захисту систем є лише частиною проблем, з якими стикаються медичні установи та пацієнти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомість піднятого питання розкрито у багатьох наукових працях, авторами яких є С. М. Вовк, Ю. І. Губський, І. М. Жаровська,

Б. О. Логвиненко, І. Г. Орловська, Р. О. Стефанчук, С. Г. Стеценко, В. Ю. Стеценко, І. Я. Сенюта, І. В. Чеховська та ін.

Ця стаття має на меті дослідити правові аспекти захисту персональних даних пацієнтів у контексті надання медичних послуг, проаналізувати основні виклики в цій сфері та запропонувати можливі шляхи їх вирішення.

Результати

Наразі в державі триває складний процес реформування та модернізації суспільних відносин, зокрема у сфері охорони здоров'я. У цьому контексті стратегічні пріоритети країни зосереджені на забезпеченні збереження та зміцнення здоров'я населення як ключового чинника сталого розвитку. Здоров'я громадян, розглянуте у всіх його аспектах, виступає фундаментальною передумовою суспільного прогресу, що обумовлює необхідність системного підходу до створення ефективних механізмів його охорони та підтримки [1, с. 34].

Водночас, на думку А. Веліканова, у контексті правової демократичної держави першочерговим завданням органів публічної влади має бути забезпечення якісного надання публічних електронних послуг у сфері охорони здоров'я. Зазначені послуги виступають важливим інструментом публічного адміністрування, спрямованим на підвищення ефективності взаємодії між державою та громадянами. Публічна електронна послуга у сфері охорони здоров'я визначається як адміністративна або інша публічна послуга, що надається у цифровій формі за допомогою спеціалізованих інформаційно-комунікаційних систем. Такі послуги можуть бути як платними, так і безоплатними, і надаються фізичним чи юридичним особам уповноваженими державними органами відповідно до чинного законодавства. Важливою характеристикою цих послуг є відсутність необхідності особистого контакту між отримувачем та надавачем послуги на окремих етапах її отримання або протягом усього процесу. Такий підхід сприяє оптимізації адміністративних процедур, зменшенню бюрократичного навантаження та забезпеченню доступності послуг для широкого кола користувачів, що є важливим аспектом реалізації принципів правової держави [2, с. 141].

Однак, у контексті сказаного вище постає питання захисту персональних даних пацієнтів, що набуває особливого значення. Розвиток цифрових технологій, збільшення обсягу обробки медичної інформації та необхідність забезпечення конфіденційності вимагають чіткого регулювання правовідносин у цій сфері. Медичні установи, лікарі та інші суб'єкти, залучені до надання медичних послуг, несуть значну відповідальність за дотримання норм законодавства щодо збереження персональної інформації пацієнтів.

Згідно з Регламентом Європейського парламенту та Ради ЄС № 2016/679 від 27 квітня 2016 року «Про захист фізичних осіб у зв'язку з обробкою персональних даних і про вільний рух таких даних» [3], згода суб'єкта персональних даних на обробку його інформації має відповідати кільком ключовим критеріям. Зокрема, вона повинна бути добровільною, що означає відсутність будь-якого прямого чи опосередкованого примусу, а також право суб'єкта відкликати згоду у будь-який момент. Крім того, згода має бути поінформованою, тобто передбачати надання суб'єкту в доступній формі достовірної інформації про те, хто і з якою метою здійснюватиме обробку його даних, які саме дані будуть оброблятися, кому вони можуть передаватися, а також про права суб'єкта, закріплені законодавством. Форма згоди повинна бути чітко визначеною, що унеможливорює будь-які сумніви щодо її дійсності протягом усього періоду обробки даних. В Україні, однак, все ще існує проблема забезпечення належного рівня поінформованості суб'єктів персональних даних щодо надання такої згоди, а також гарантування доступу до захищених законодавством даних через недоліки у їхньому зберіганні та передачі [4, с. 47].

Як зауважує О. С. Мостовенко, факт оформлення інформаційної згоди є

самостійною юридичною подією, яка встановлює цивільно-правові відносини між пацієнтом та медичною установою. При цьому важливо підкреслити, що інформаційна згода пацієнта повинна бути виключно письмовою. Така письмова форма може реалізовуватися через підписання договору про надання медичних послуг, оформлення окремого документа інформованої згоди або шляхом засвідчення згоди підписом пацієнта чи його законних представників (опікунів, піклувальників) у медичній документації, зокрема в історії хвороби [5, с. 79].

В Україні захист персональних даних регулюється Законом України «Про захист персональних даних» [6] (далі – Закон) та іншими нормативно-правовими актами. Відповідно до Закону, персональні дані – це будь-яка інформація про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути ідентифікована. У контексті медичних послуг це включає інформацію про стан здоров'я, діагнози, результати обстежень, історію хвороби тощо.

Особливий правовий статус мають чутливі персональні дані, до яких належать відомості про здоров'я. Закон встановлює підвищені вимоги до обробки таких даних, зокрема обов'язок отримання чіткої згоди пацієнта на їх обробку. Винятки можливі лише у випадках, передбачених законодавством, наприклад, у разі загрози життю пацієнта або інших осіб.

У цьому контексті доречними є міркування Ю. В. Бондарчук, яка, досліджуючи сутність інформаційно-правового забезпечення охорони прав осіб із психічними розладами, наголошує на його важливості як складової інформаційної діяльності держави. Дослідниця акцентує увагу на тому, що такі особи потребують особливої опіки з боку державних органів у сфері захисту їхніх прав. Нормативно-правова база виступає фундаментом для регулювання інформаційних процесів, що передбачено Конституцією України. Водночас інформаційно-правове забезпечення осіб із психічними розладами вимагає впровадження інноваційних підходів та актуалізації питань, пов'язаних із захистом їхніх прав у межах інформаційного права. Використання сучасних інформаційних технологій у медично-психологічній сфері здатне забезпечити автоматизацію процесів, підвищити точність діагностики та лікування, сприяти електронному обміну медичними даними й ефективному комунікуванню між постачальниками послуг і пацієнтами, а також поліпшити доступність і якість медичних послуг. У контексті активного розвитку інформатизації медичної сфери особливої уваги потребує питання інформаційної безпеки при обробці персональних даних пацієнтів. Захист прав осіб із психічними розладами має бути визначений як пріоритетний напрям державної політики у сфері охорони здоров'я. Водночас інформаційно-правове забезпечення цієї категорії осіб потребує додаткових досліджень і вдосконалення, адже вони є важливою частиною суспільства й потребують активної правової підтримки та захисту [7, с. 156-157].

Отже, обробка персональних даних у сфері медичних послуг повинна відповідати основним принципам, визначеним законодавством:

1. Законність і справедливість – обробка даних має здійснюватися на підставі закону та з дотриманням прав і свобод пацієнтів.
2. Цільове призначення – дані повинні збиратися виключно для конкретних, чітко визначених і законних цілей, наприклад, для діагностики чи лікування.
3. Мінімізація даних – збиратися повинні лише ті дані, які є необхідними для досягнення визначеної мети.
4. Точність і актуальність – дані мають бути точними та оновлюватися за потреби.
5. Обмеження строку зберігання – персональні дані повинні зберігатися не довше, ніж це необхідно для досягнення мети їх обробки.
6. Конфіденційність і безпека – медичні установи зобов'язані забезпечити технічні та організаційні заходи для захисту даних від несанкціонованого доступу, втрати чи пошкодження.

Медичні заклади є розпорядниками персональних даних пацієнтів і несуть відповідальність за їхню безпеку. Основні обов'язки включають:

- інформування пацієнтів про мету збору їхніх даних, обсяг інформації, що збирається, та права щодо доступу до цих даних;
- отримання згоди пацієнта на обробку його персональних даних, за винятком випадків, коли така згода не потрібна відповідно до законодавства;
- призначення відповідальної особи за захист персональних даних у межах закладу;
- впровадження технічних засобів захисту інформації, таких як шифрування даних, контроль доступу та регулярний аудит безпеки.

Медичні працівники також зобов'язані дотримуватись лікарської таємниці відповідно до статті 39-1 Основ законодавства України про охорону здоров'я [1]. Розголошення інформації про стан здоров'я пацієнта без його згоди тягне за собою юридичну відповідальність.

Натомість, варто підкреслити, що попри наявність розвиненої нормативної бази, існує низка викликів у сфері захисту персональних даних пацієнтів:

- кіберзагрози – зростання кількості кібератак на медичні установи вимагає постійного вдосконалення засобів кібербезпеки;
- недостатня обізнаність медичних працівників щодо вимог законодавства у сфері захисту даних;
- технічна застарілість обладнання, що ускладнює забезпечення належного рівня захисту інформації;
- недосконалість процедур отримання згоди на обробку даних, що може призводити до юридичних конфліктів.

Відтак, для забезпечення належного рівня захисту персональних даних пацієнтів необхідно:

1. Підвищувати рівень обізнаності працівників сфери охорони здоров'я щодо стандартів захисту інформації через тренінги та навчальні програми.
2. Впроваджувати сучасні технології кібербезпеки, включаючи системи шифрування та багаторівневий контроль доступу.
3. Розробляти внутрішні політики й процедури обробки персональних даних у кожному медичному закладі.
4. Посилювати державний контроль за дотриманням вимог законодавства у сфері захисту персональних даних.

Отже, варто підкреслити, що захист персональних даних пацієнтів є фундаментальною складовою ефективною системи охорони здоров'я. Дотримання законодавчих вимог у цій сфері сприяє зміцненню довіри між пацієнтами та медичними закладами, а також забезпечує безпеку конфіденційної інформації в умовах цифрової епохи. Для досягнення цієї мети необхідно не лише вдосконалювати законодавство, але й впроваджувати інноваційні рішення та підвищувати професійний рівень усіх учасників процесу надання медичних послуг.

Висновки

Підсумовуючи викладене вище можемо зазначити, що забезпечення захисту персональних даних пацієнтів у контексті надання медичних послуг є ключовим аспектом, що впливає на ефективність медичного обслуговування, дотримання прав людини та довіру пацієнтів до системи охорони здоров'я. Аналіз чинного законодавства, міжнародних стандартів та практичних підходів дозволяє сформулювати низку висновків і рекомендацій.

По-перше, варто підкреслити, що законодавство України у сфері захисту персональних даних, зокрема Закон України «Про захист персональних даних»,

відповідає основним положенням міжнародних стандартів, таких як Загальний регламент ЄС про захист даних (GDPR). Проте необхідна подальша гармонізація українських норм із європейськими, особливо в аспектах обробки чутливих медичних даних.

По-друге, персональні дані пацієнтів належать до категорії чутливих даних, що потребують підвищеного рівня захисту. Законодавство повинно передбачати суворі вимоги щодо їх збирання, зберігання, обробки та передачі. Особливу увагу необхідно приділити забезпеченню конфіденційності та недопущенню несанкціонованого доступу.

По-третє, медичні установи та медичні працівники відіграють ключову роль у забезпеченні належного рівня захисту персональних даних. Це потребує впровадження внутрішніх політик з управління інформаційною безпекою, регулярного навчання персоналу та технічного оснащення для запобігання витокам даних.

По-четверте, необхідно акцентувати на технологічних викликах. Зокрема, сучасні інформаційні технології, такі як електронні медичні записи та телемедицина, значно спрощують доступ до медичних послуг, але водночас створюють ризики для безпеки персональних даних. Необхідно впроваджувати сучасні технології шифрування, багаторівневу аутентифікацію та інші заходи кібербезпеки для мінімізації ризиків.

По-п'яте, вагоме значення має інформована згода пацієнтів. Процес отримання інформованої згоди на обробку персональних даних повинен бути прозорим і зрозумілим. Пацієнти мають право бути поінформованими про те, які їхні дані збираються, з якою метою вони обробляються, кому передаються та як довго зберігаються.

По-шосте, варто підкреслити вагомість контролю і відповідальності в досліджуваній сфері. Ефективний захист персональних даних пацієнтів неможливий без належного контролю з боку уповноважених органів і чітко визначеної відповідальності за порушення законодавства. Важливо забезпечити дієві механізми моніторингу, а також накладення санкцій на порушників.

По-сьоме, важливим аспектом виступає підвищення правової культури як серед медичних працівників, так і серед пацієнтів. Останні повинні усвідомлювати свої права щодо захисту персональних даних і механізми їх реалізації.

Отже, забезпечення захисту персональних даних пацієнтів потребує комплексного підходу, що включає удосконалення нормативно-правової бази, впровадження сучасних технологій кібербезпеки, підвищення рівня професійної підготовки медичних працівників і активну участь пацієнтів у процесах захисту їхніх прав. Лише за умови ефективної співпраці всіх зацікавлених сторін можна досягти належного рівня захисту персональних даних у сфері охорони здоров'я та забезпечити якісне надання медичних послуг.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вовк С. М., Половян Н. С., Вовк Т. В. Особливості трансформації механізмів управління якістю надання медичних послуг. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. № 3 (26). С. 33–37.
2. Веліканов А. Зміст публічних електронних послуг у сфері охорони здоров'я. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 12. С. 137–142.
3. Про захист фізичних осіб щодо обробки персональних даних та вільного обігу таких даних: Регламент Європейського парламенту та Ради ЄС від 27.04.2016 № 2016/679. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text
4. Миронова Г., Дерев'янка Б., Муляр Г. Забезпечення прав пацієнтів у відносинах з надання транскордонних медичних послуг. *Приватне право і підприємництво*. 2023. Вип. 22. С. 39–49.

5. Мостовенко О. С. Захист прав пацієнтів під час надання медичних послуг у контексті цивільно-правової відповідальності. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 1. Т. 1. С. 78–83.
6. Про захист персональних даних: Закон України від 1 червня 2010 року № 2297-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 34. Ст. 481.
7. Бондарчук Ю. В. Зміст інформаційно-правового забезпечення охорони осіб, що страждають на психічні розлади. *Право і суспільство*. 2024. № 1. Т. 1. С. 155–161.